

EFEKTYWNOŚCIOWA ROLA MAŁYCH PRZEDSIĘBIORSTW W STRUKTURZE GOSPODARCZEJ

Z punktu widzenia rozmiarów przedsiębiorstw gospodarkę można podzielić na dwie części: sektor wielkich przedsiębiorstw często posiadających monopolistyczną pozycję oraz sektor przedsiębiorstw małych i średnich (MSP). Przemiany strukturalne widziane z tej perspektywy w gospodarkach wysoko rozwiniętych wykazują interesujące tendencje. O ile do lat 70. malała rola sektora MSP, to od lat 80. obserwuje się wzrost jego znaczenia, mierzony udziałem w zatrudnieniu, produkcji, eksporcie, tworzeniu innowacji. Ta ekspansja musi wynikać ze specyficznych cech małych przedsiębiorstw, dzięki którym są one w stanie, mimo małej skali działalności, uzyskiwać wysoką efektywność – porównywalną a niekiedy wyższą niż duże przedsiębiorstwa. Mając na uwadze gospodarkę polską, w tym gospodarkę regionu białostockiego, wydaje się, że obecnie rozwój sektora MSP można uznać za przejaw pozytywnych zmian strukturalnych przyspieszających wzrost gospodarczy, szczególnie jeśli uwzględni się nadmierną rozbudowę sektora dużych przedsiębiorstw monopolistycznych w ramach gospodarki centralnie administrowanej.

Wydaje się, że wzrost znaczenia MSP wynika ze zmian dokonujących się w technikach wytwarzania we współczesnej gospodarce, które powodują, że mała skala działalności nie musi się wiązać ze znaczącymi stratami skali. W gospodarce światowej relatywnie maleje rola gałęzi wymagających wielkich nakładów i długiego okresu zwrotu, w sposób naturalny zdominowanych przez duże organizacje. Współcześnie następuje przesunięcie na rzecz sektorów, które można określić jako „myślochłonne” (*thoughtware*), wymagających w wielu wypadkach bardzo małych nakładów fizycznych. Można zauważyć, że ekonomika skali w myśleniu jest znacznie mniejsza od ekonomiki skali w produkcji masowej.

Można wymienić sześć głównych czynników wpływających na przesunięcia w strukturze rozmiarowej przedsiębiorstw. Są to: (1) zastosowanie nowych elastycznych technologii; (2) rosnąca globalizacja rynków; (3) zmiany struktury zasobów pracy; (4) rozwarstwienie się popytu konsumpcyjnego, od tradycyjnego popytu na wyroby masowej produkcji do popytu na produkty bardziej dostosowane do indywidualnych gustów i preferencji; (5) deregulacja rynków prowadzona przez wiele rządów; (6) występowanie okresu „kreatywnej destrukcji” w sensie określonym przez Schumpetera, w którym falowo wchodzące innowacje przekształcają

przemysły, tak jak przedsiębiorca wprowadzając nowy produkt czy technologię zmienia istniejącą organizację firmy.

Większość obecnego stulecia została zdominowana przez technologię produkcyjną sprzyjającą masowej produkcji i specjalistyczne urządzenia służące do wytwarzania wystandaryzowanych produktów. Immanentną cechą takiej technologii jest nieelastyczność, co faworyzuje większe przedsiębiorstwa w stosunku do mniejszych. Współcześnie technologie wytwórcze zostały zrewolucjonizowane przez redukcją kosztów przy małej skali produkcji i wysoki stopień elastyczności oferowany przez nowoczesną technikę. Wydaje się, że bardziej elastyczna produkcja w większym stopniu sprzyja rozwojowi małych firm.

Rosnąca globalizacja gospodarki światowej poddaje rynki poszczególnych krajów coraz większej zmienności, wynikającej tak z konkurencji ze strony zagranicznych firm, jak i fluktuacji kursów walutowych. Elastyczność organizacyjna i produkcyjna, będąca raczej domeną małych przedsiębiorstw, staje się w tych warunkach ich konkurencyjną przewagą w stosunku do większych organizacji. W literaturze można spotkać także pogląd, że rozwojowi małych firm sprzyja pojawienie się na rynku pracy dużych grup ludzi, szczególnie odpowiednich do prowadzenia własnych małych firm. Na przykład w Stanach Zjednoczonych podkreśla się, że rozwój przedsiębiorczości w dużej mierze jest związany z rosnącą aktywizacją zawodową kobiet.

Katalizatorem powstawania licznych małych firm stają się przekształcenia gustów konsumentów. Współcześnie dla konsumentów w krajach rozwiniętych przestają być atrakcyjne produkty standardowe, wytwarzane masowo, a poszukiwane są produkty wytwarzane w małych seriach, posiadające specyficzne cechy dostosowujące je do indywidualnych preferencji. Tam gdzie produkty standardowe są zastępowane produktami zindywidualizowanymi, efekt niekorzyści skali charakterystyczny dla małych firm zanika, a znaczenia nabiera ich przewaga w zakresie elastyczności działania i związana z tym możliwość dostosowania swoich produktów do indywidualnych potrzeb. Zakres w jakim konsumenci będą preferować bardziej wyspecjalizowane produkty w stosunku do produktów masowych, dostarczanych po możliwie najniższych cenach, zależy w dużej mierze od poziomu zamożności społeczeństwa. Im wyższy jest dochód na jednego mieszkańca i większe w związku z tym fundusze swobodnego wyboru konsumentów, tym większe będzie zainteresowanie dobrami o specjalnych, unikalnych cechach, lepiej zaspokajających wyższe aspiracje konsumpcyjne. Dostrzegając więc, obiektywność tendencji do wzrostu dobrobytu, warto podkreślić, że z tego punktu widzenia systematycznie będzie rosła rola MSP.

Występujące ze zwiększonym nasileniem od lat 80. procesy prywatyzacji i deregulacji stanowią korzystne podłoże dla rozwoju małych firm. Znoszenie państwowych monopolii i formalnych barier w dostępie do pewnych przemysłów daje dodatkowe pole działania dla MSP. Ostatnim z wymienionych czynników, wpływających na zmiany struktury wielkościowej przedsiębiorstw, jest obecna fala innowacji, która ze swojej natury bardziej sprzyja małym firmom niż dużym. Małe firmy często wykorzystują opanowanie innowacji jako sposób wejścia do gałęzi, które bez tego byłyby dla nich niedostępne ze względu na niekorzyści skali. Dane empiryczne dla gospodarki amerykańskiej potwierdzają tezę o wyższej obecnie innowacyjnej aktywności firm mniejszych w przeliczeniu na liczbę zatrudnionych.

Spośród różnych czynników, wpływających na wzrost znaczenia małych firm w strukturze gospodarki, wydaje się jednak, że prawdopodobnie największe znaczenie mają te powiązane ze zmianami technologicznymi. Należy więc podkreślić, że rozwój sektora tych przedsiębiorstw należy uznać za ważny czynnik podnoszący konkurencyjność gospodarki narodowej i poszczególnych regionów.